

УДК 332.02

А. Ю. Полчанов,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський державний технологічний університет

ВТРАТИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ВІД ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

A. Polchanov,
PhD (Economics), Assistant Professor of Department of Finance and Crediting
Zhytomyr State Technological University

LOSSES OF UKRAINIAN ECONOMY FROM THE MILITARY CONFLICT

Стаття присвячена вивченню втрат вітчизняної економіки від військової агресії. Метою дослідження є узагальнення оцінок економічних втрат від військового конфлікту на Сході України та анексії півострова Крим з огляду на роль цих регіонів у економічному розвитку та втрачені через бойові дії можливості.

За результатами аналізу структури національної економіки та її відкритості протягом 1991—2013 рр. було визначено внесок Донецької та Луганської областей, а також Автономної республіки Крим і міста Севастополь у розвиток промисловості, сільського господарства, роздрібної торгівлі, експорту та імпорту товарів і послуг. Автором узагальнено втрати виробничого, енергетичного та фінансового потенціалу, транспортної інфраструктури, а також обороноздатності держави.

Не залишились поза увагою дослідження погіршення фінансового потенціалу Російської Федерації після приєднання Криму, зумовлені відтоком капіталу, накладеними санкціями, девальвацією рубля.

This article is devoted to studying the losses of domestic economy from the armed aggression. The aim of the investigation is the summarizing of economic losses estimation from the military conflict in the east of Ukraine and Crimean peninsula based on the role of these regions in economic development and lost opportunities because of war.

As a result of analysis of domestic economy structure and its openness during 1991-2013 contribution of Donetsk and Lugansk regions, as well as Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol city to the development of industry, agriculture, retail, export and import of goods and services have been defined. Author has summarized the losses of production, energetic and financial potential, transport infrastructure, as well as defensive capacity of state.

The research dedicated to overcome the consequences of the military action on the territory of the former Soviet Union, particularly in Russian Federation, and domestic scientific publications has not been left without attention.

Ключові слова: військова агресія, військові конфлікти, економічний розвиток, економічні втрати, національна економіка.

Key words: armed aggression, military conflict, economic growth, economic losses, national economy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Політична криза в Україні, що мала місце наприкінці 2013 року, переросла у найбільший з часів Другої світової війни військовий конфлікт на території Європи. Глобальним результатом чого став перегляд основ існуючої системи міжнародної безпеки, проте для України глибина наслідків була більш суттєвою. Крім людських втрат, анексії території, знищення та ушкодження майнових комплексів, інфраструктурних об'єктів в зоні бойових дій, зазнала змін існуюча з часів незалежності система відносин у сфері виробництва, торгівлі, бюджету та фінансів.

Втрати української економіки від військового конфлікту зумовлені роллю постраждалих регіонів у розвитку промисловості, сільського господарства, торгівлі та сфери послуг.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання оцінки завданої від приєднання Криму до Росії шкоди знайшло відображення у роботах вітчизняних дослідників, зокрема В.В. Анісімова [4], Б.А. Карпінського [9], О.П. Корнійчука [11], К.М. Корнієнко [10], публікаціях аналітиків консалтингових агенцій [1; 3; 23]. Вивченню економічних наслідків бойових дій на Сході України та їх кількісній оцінці присвячені наукові публікації (С.Ф. Гаркавого [6], Е.М. Лібанової [15], О.В. Собкевича [18], О.Ю. Снігової, Т.Ю. Загорельської [17]) та дослідження неурядових організацій [5; 8].

Проте зазначене питання потребує подальшого вивчення через кілька причин:

по-перше, недостатній рівень вивчення особливостей економіки України до початку

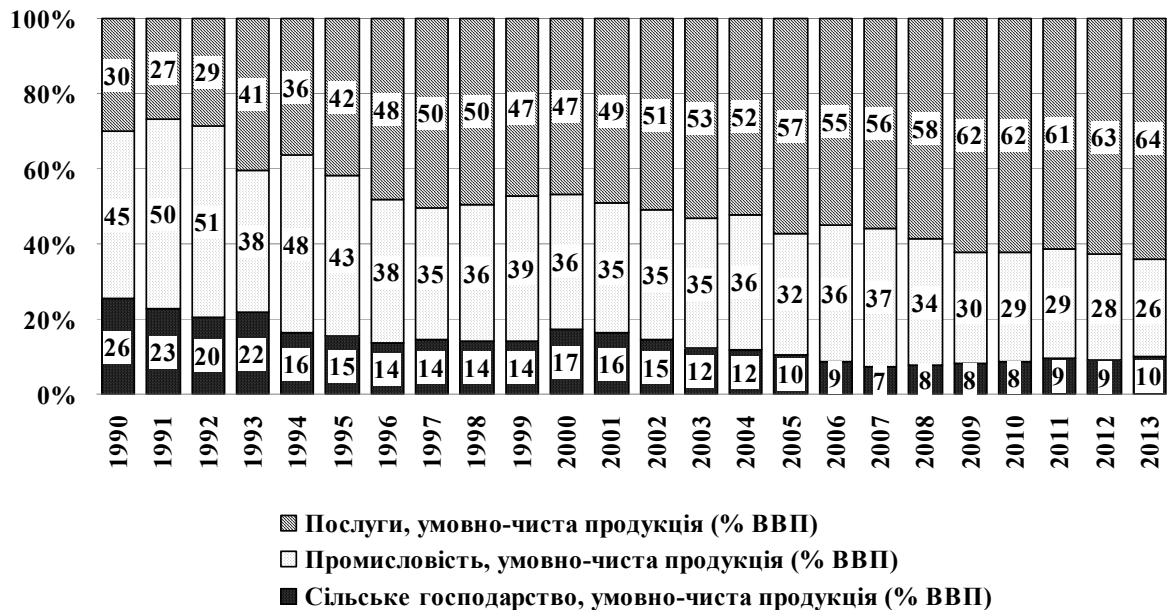

Рис. 1. Структура національної економіки України 1990—2013 рр.

Джерело: побудовано на основі бази даних Світового банку [2]

бойових дій, зокрема в частині її структури, торговельної взаємодії з іншими країнами;

по-друге, фрагментарність вивчення військової агресії в Донецькій та Луганській областях та Криму, у зв'язку з чим виникла потреба в узагальненні результатів досліджень у цій сфері;

по-третє, питання оцінки наслідків анексії частини територій та бойових дій з позиції вже понесених втрат (вартість нерухомого майна, товарних запасів, інфраструктури) і втрачених можливостей, виходячи із частки постраждалих регіонів в економіці, були висвітлені неповною мірою.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є оцінка втрат вітчизняної економіки від військового конфлікту на Сході України і на території півострова Крим з урахуванням ролі цих регіонів у розвитку національного господарства.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Структура національної економіки від часів здобуття незалежності до початку бойових дій на Донбасі зазнала суттєвих змін. Так, частка сільського господарства та промисловості скоротились з 26 % та 45 % до 10 % та 26 % відповідно (рис. 1).

Найбільші трансформації відбулись у промисловості, що була не орієнтована на виробництво товарів "групи Б" (споживчих товарів), виявилась неконкурентоспроможною на ринку, доступ до якого отримали іноземні компанії, натомість попит на основну продукцію — товари "групи А" (засобів виробництва) знизився з огляду на роз-

рив існуючих господарських зв'язків між підприємствами країн колишнього СРСР.

За таких умов активізувалась міжнародна торгівля (рис. 2). Ключовими статтями вітчизняного експорту стали метали, зерно, продукція машинобудування, генеруючи, таким чином, основні валютні надходження в країну. При цьому сумарно Донецька та Луганська області складала приблизно п'яту частину у регіональній структурі експорту України. В той же час вітчизняне виробництво є досить енергомістким, що, з огляду на суттєву частку енергоносіїв в імпорті, створює загрози економічній безпеці не тільки підприємств цієї галузі, але й держави в цілому.

Варто зазначити, що за роки незалежності Донецька та Луганська області посилили власний статус ключових економічних регіонів, і на початку військового розв'язання конфлікту в Україні їх внесок в основні сектори економіки був досить суттєвим.

За оцінками міжнародних експертів в зазначених областях на початку 2015 р. на невідконтрольних уряду територіях в цілому втрачено 5,9 % ВВП, в тому числі у промисловому виробництві — 3,7 %, сільськогосподарському виробництві — 0,1 %, роздрібній торгівлі — 1,7%, будівництві — 0,3 % відповідно (табл. 1).

При цьому найбільших ушкоджень завдано вугільній, металургійній, коксохімічній та машинобудівній галузям, що мало вплив не тільки на реальний сектор економіки, але й на торгівлю, сектор публічних фінансів, банківську і страхову галузь. Крім того, високий рівень невизначеності, характерний для поточної еконо-

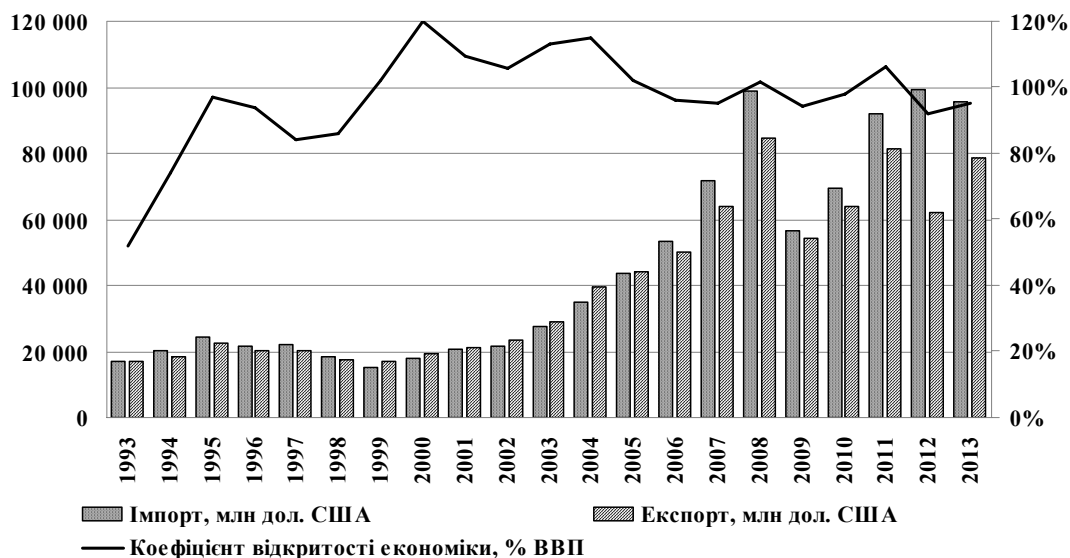

Рис. 2. Міжнародна торгівля України у 1993–2013 рр.

Джерело: побудовано на основі бази даних Світового банку [2].

мічної ситуації, стримує надходження іноземних інвестицій, знижує довіру до фінансових інститутів, органів влади та ін.

За результатами вивчення публікацій, присвячених економічним наслідкам військового конфлікту в Україні, можна стверджувати, що більша частина уваги приділяється агресії на території Донецької та Луганської областей. Проте, окрім безпосередніх бойових дій на сході країни, беззаперечним є вплив на вітчизняну економіку і анексії Криму.

Порівнюючи основні соціально-економічні показники розвитку цих регіонів у 2013 р., можна стверджувати, що внесок півострова в економіку є значно меншим за Донецьку та Луганську області (рис. 3). Займаючи приблизно однакову територію, найбільш вагому роль серед них відігравала Донецька область, особливо у сфері промислового виробництва, роздрібного товарообороту, експорту та імпорту товарів та послуг.

За результатами узагальнення досліджень з питань оцінки втрат економіки на сході України було виділено такі групи втрат (табл. 2).

За підрахунками міжнародних експертів, проведеними на початку 2015 р., попередня оцінка потреби у відбудові східних областей становить 1,52 млрд дол. США, зокрема, у таких напрямках, як [14, с. 10]:

1) інфраструктура та соціальні послуги (1,257 млрд дол. США), в у тому числі на транспорт (558,2 млн дол. США), соціальну допомогу (329,4 млн дол. США), охорону здоров'я (184,2 млн дол. США);

2) економічне відновлення (135 млн дол. США), в тому числі на зайнятість (40 млн дол. США), продуктивні сили та засоби до існування (33 млн дол. США), підтримку малого та середнього бізнесу (30 млн дол. США), фінансові послуги (25 млн дол. США);

3) соціальна стійкість, розбудова миру та громадська безпека (126 млн дол. США), психосоціальна підтримка (28,4 млн дол. США), відновлення громадської безпеки (23,9 млн дол. США), підготовка до роззброєння, демобілізації та реінтеграції (20,4 млн дол. США).

Роль АР Крим у національній економіці була пов'язана з її географічних розташуван-

Таблиця 1. Прямая частка втраченої економічної діяльності на непідконтрольних уряду районах на Сході України у загальному ВВП

Сектор	Частка непідконтрольних уряду районів у відповідному секторі	Частка відповідного сектора у ВВП	Попередньо оцінена втрата ВВП
Промислове виробництво (включаючи видобуток і переробку)	14,4 %	25,7 %	3,7 %
Сільськогосподарське виробництво сільськогосподарських підприємств	17 %	8,0 %	0,1 %
Роздрібна торгівля	9,4 %	18,0 %	1,7 %
Будівництво	11,6 %	3,0 %	0,3 %
Всього			5,9 %

Джерело: [14, с. 60].

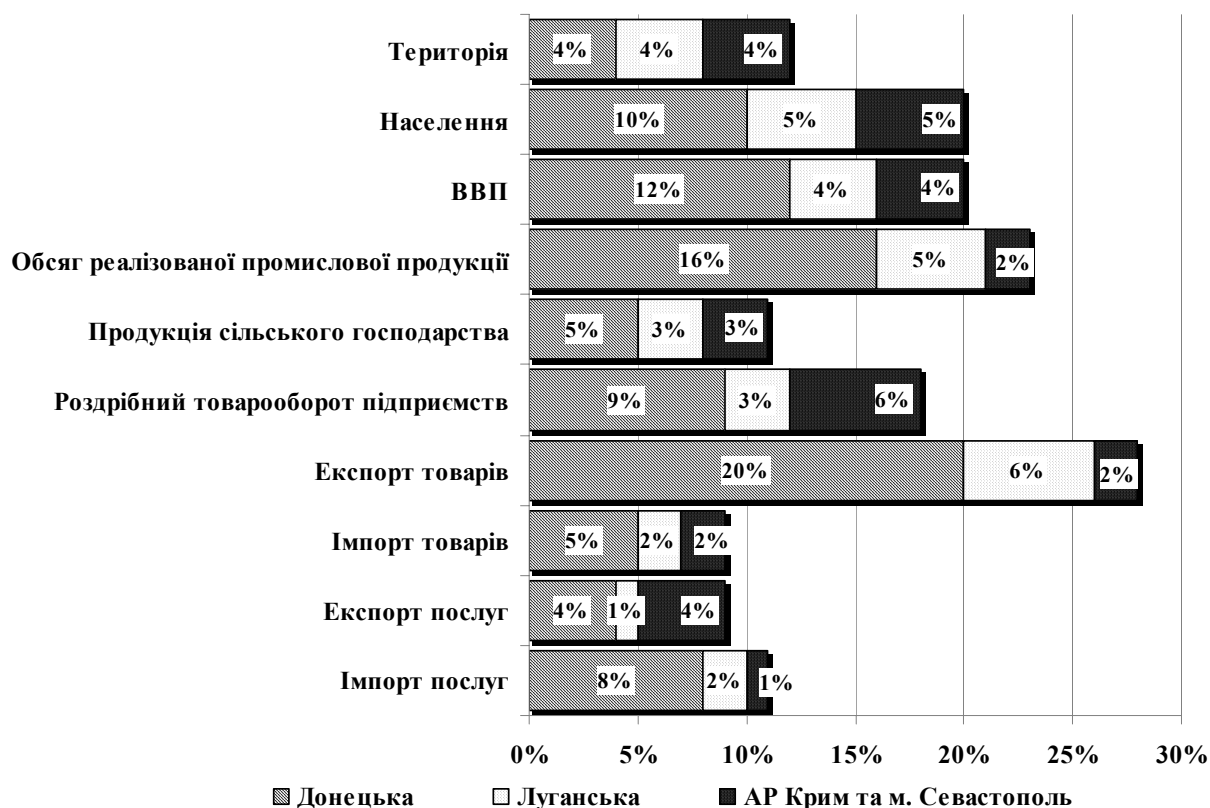

Рис. 3. Внесок окремих регіонів в економіку України (за підсумками 2013 р.)

Джерело: побудовано на основі [16].

ням, створюючи умови для розвитку транспортної (автомобільні дороги, залізничні шляхи, трубопроводи тощо) та курортної галузі, а також, з огляду на природні багатства Чорноморського шельфу, і у сфері енергетики.

Найбільш вартісною втратою активів експерти вважають перехід під російський контроль українських державних компаній "Чорноморнафтогазу", "Укртрансгазу" та 17 родовищ Чорноморського шельфу, з яких 11 газових, 4 газоконденсатних і 2 нафтових. Запаси корисних копалин в цих родовищах на сьогодні становлять: природного газу — 58,56 млрд м³, газового конденсату — 1231 тис. тонн, нафти — 2530 тис. тонн. Слід зауважити, що розробка шельфових родовищ хоча і вимагала чималих фінансових ресурсів, і станом на кінець 2013 р. Україною було розроблено лише 4 % загальної їх по-

тужності, проте розглядалася як дієвий шлях зниження залежності від постачань російського газу. В 2014 р. видобуток газу на Чорноморському шельфі склав 2 млрд м³, але в перспективі шельф міг давати до половини українського видобутку вуглеводнів [19, с. 11].

Крім того, вартість активів військово-морських сил (ВМС) України втрачених в Криму, досягає, 1,5 млрд грн. З того моменту, як у червні 2014 р. Російська Федерація в односторонньому порядку припинила всі переговори по поверненню озброєнь, техніки та майна ВМС України, в Криму залишилося 11 бойових кораблів та катерів, 6 суден і катерів забезпечення, 2363 одиниці автомобільної, бронетанкової та спеціальної техніки, 6 берегових протикорабельних комплексів, 3 літальні апарати (літаки і вертольоти) та ін. [20].

Таблиця 2. Втрати української економіки на Сході України

№ з/п	Група втрат	Ключові об'єкти
1	Промисловий потенціал	Майно державних підприємств та фінансово-промислових груп (Систем Кепітал Менеджмент, Група «Індустріальний союз Донбасу», Group DF, Група «Приват»)
2	Транспортна інфраструктура	Залізничні шляхи, автомобільні дороги, аеропорти у Донецьку та Луганську, газопроводи
3	Зниження обороноздатності	Майно відомств силового блоку (МВС, СБУ, МінОборони та ін.), підприємства концерну Укроборонпром на непідконтрольній території
4	Фіскальний потенціал	Недоотримання податків та зборів до державного бюджету, внесків у фонди соціального страхування та неможливість виконувати соціальні зобов'язання

Джерело: узагальнено автором на основі [5; 7; 8; 19].

Таблиця 3. Втрати української економіки від анексії Криму

№ з/п	Група втрат	Ключові об'єкти
1	Втрати державних активів (державні підприємства, грошові кошти в державних банках, транспортна інфраструктура та природні ресурси)	Майно ПАТ «Чорноморнафтогаз», ПАТ «Укртрансгаз», НЕК «Укренерго», «Укрзалізниця», родовища Чорноморського шельфу, морські порти, паромні переправи, зернові елеватори та портові термінали
2	Фінансові втрати (неотримані бюджетні доходи та упущені прибутки від ринку збуту)	Майно та доходи підприємств обробної промисловості, сільського господарства, сфери торгівлі та транспорту, обробки вантажів в портах та видобутку газу, банківського сектору
3	Зниження рівня оборонних можливостей	Майно відомств силового блоку (МВС, СБУ, МінОборони та ін.), стратегічне розташування півострова
4	Втрати туристично-рекреаційного потенціалу	Санаторно-курортний комплекс Криму, пам'ятки історії та культури

Джерело: узагальнено автором на основі [19].

Загалом обсяг збитків держави від втрати півострова, оцінених експертами, різниться. Так, за підрахунками, проведеними у 2016 р. прокуратурою України, вони перевищують 300 млрд грн. [24], на початку 2017 року Міністерством юстиції була оприлюднена сума у 100 млрд дол. США [22], в той же час ще в квітні 2014 збиток оцінювався відомством в 950 млрд грн. [21]. При цьому увага була зосереджена на втраті майна, що перебувало у державній власності, оминаючи, таким чином, безпосередні інтереси приватних осіб та бізнесу.

Крім того, анексія Криму завдала збитків і для держави-агресора. Так, за підрахунками російських економістів, проведених навесні 2014 р., ця сума склала 179 млрд дол. США, зокрема через відтік капіталу з країни (33,5 млрд дол. США), падіння капіталізації російських компаній на російських та європейських біржах — 82,7 млрд дол. США та 62,8 млрд дол. США відповідно [22].

В аналітичній записці "Соціально-економічний розвиток анексованих АР Крим та м. Севастополя та оцінка втрат економіки України від анексії", підготовленої співробітниками Національного інституту стратегічних досліджень, пропонується розмежувати економічні втрати від анексії Криму на такі групи (табл. 3)..

На думку експертів німецького видання "Deutsche Welle" [3], "українська економіка не постраждає внаслідок анексії Криму, хоча країна втратила чимало кримських ресурсів та інфраструктурних об'єктів", у той же час такий підхід акцентований на короткострокову перспективу, адже підвищується чутливість до загроз національній безпеці у сфері оборони, енергетики, міжнародної торгівлі.

Цілком слушною є думка, що взаємовідносини України з анексованими Автономною Республікою Крим та містом Севастополем потребують стратегічного переосмислення, у зв'язку з чим виділяють дві стратегії: перша — стратегія повернення півострова під юрисдикцію України і друга — стратегія відшкодування збитків, отриманих у результаті анексії [19].

Особливу увагу слід приділити і невизначеності, яка виникла внаслідок конфлікту, оскільки це впливає на рівень довіри бізнесу і громадян по всій країні, а також на сприйняття ризику країни інвесторами. Невизначеність особливо шкідлива, якщо враховувати вразливе макроекономічне і слабе банківське середовище. Хоча ймовірно, що конфлікт посилює відтік капіталу, включаючи відтік депозитів із банківського сектора, відлякує іноземні інвестиції, і негативно впливає на споживчі витрати, ці непрямі наслідки невизначеності, спричиненої конфліктом, не можна кількісно визначити. Кредитні спреди за замовчуванням, які звичайно використовують для оцінки ризиків, були надзвичайно мінливі протягом останнього року [14, с. 61].

ВИСНОВКИ

У цілому, через втрату урядом контролю над частиною території та триваючі бойові дії в суспільстві почалися трансформаційні процеси, спрямовані на максимально швидку мобілізацію ресурсів для недопущення подальшої ескалації конфлікту. Вітчизняна економіка, що виявилась не готовою до військової агресії, була змушена здійснити перші кроки для переходу у новий для себе стан — економіку воєнного часу. Остаточна оцінка наслідків цього можлива лише після завершення бойових дій, а поточні розрахунки лише дають можливість спрогнозувати з певною ймовірністю подальший розвиток ситуації. Ґрунтовно проведена експертиза втрат економіки від конфлікту має стати вихідною точкою для її післявоєнного відновлення.

Література:

1. Inside Ukraine. Міжнародний центр перспективних досліджень [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/Inside%20Ukraine%20No.4_ukr_634.pdf
2. Ukraine. The World Bank [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://api.worldbank.org/v2/en/country/UKR?download-format=excel>

3. Анексія Криму: найбільші втрати України зазнала в енергетиці [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dw.com/>

4. Анісімов В.В. Комерційні банки в умовах анексії Криму Російською Федерацією / В.В. Анісімов // Фінансовий простір. — 2015. — № 4. — С. 19—26.

5. Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/Summary_Donbas_ukr.pdf

6. Гаркавий С.Ф. Ескалація конфлікту на сході України: соціально-економічні наслідки / С.Ф. Гаркавий // Фінансовий простір. — 2014. — № 4. — С. 40—46.

7. Гребеник Е. Небоевые потери: во что обходится АТО [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forbes.net.ua/magazine/forbes/1387462-neboevye-poteri-vo-chto-obhoditsya-ato>

8. Економіка окупованого Донбасу 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://newukraineinstitute.org/media/news/531/file/Donbass15.05.2015.pdf>

9. Карпінський Б.А. Фінансово-ресурсні втрати України від дій держави-анексора (частина I) / Б.А. Карпінський, В.О. Григоренко, О.Б. Карпінська // Науковий вісник НАТУ України. — 2014. — Вип. 24.5. — С. 199—208.

10. Корнієнко К.М. Перспективи розвитку портової галузі України за умов анексії Криму / К.М. Корнієнко // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2015. — Вип. 8. — С. 181—183.

11. Корнійчук О.П. Порядок обрахунку втрат соціально-економічного потенціалу України, спричинених окупацією Донбасу та анексією Криму / О.П. Корнійчук // Економіка та право. Сер.: Економіка. — 2016. — № 2. — С. 118-123.

12. Окупація Криму завдала Росії \$179 мільярдів збитків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ipress.ua/news/zagarbannya_krymu_zavdalo_rosiyskiy_federatsii_179_milyardiv_zbytkiv_58883.html

13. Оцінка відновлення та розбудови миру. Аналіз впливу кризи та потреб на східній Україні. Т. I: зведений звіт 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/RPA_V1_Ukr.pdf

14. Оцінка відновлення та розбудови миру. Аналіз впливу кризи та потреб на східній Україні. Ч. II: звіти за компонентами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/documents/3766/RPA_V2_Ukr_.pdf

15. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій

на Донбасі (національна доповідь) / [Лібанова Е.М., Горбулін В.П., Пирожков С.І. та ін.]; за ред. Е.М. Лібанової. — К.: НАН України, 2015. — 363 с.

16. Регіони України. Статистичний збірник 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/12/zb_regUk1_w.zip

17. Снігова О.Ю. Фінансові ризики та загрози в умовах збройного конфлікту на сході України / О.Ю. Снігова, Т.Ю. Загорельська // Глобальні та національні проблеми економіки. — Випуск 5. — 2015. — С. 246—250.

18. Собкевич О.В. Оцінка втрат та механізмів відбудови реального сектору економіки Сходу України. Аналітична записка [Електронний ресурс] / О.В. Собкевич, К.М. Михайличенко, А.В. Шевченко, В.М. Русан, Є.В. Белашов. — Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/realniy_sector.pdf

19. Соціально-економічний розвиток анексованих АР Крим та м. Севастополя та оцінка втрат економіки України від анексії. Аналітична записка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Vtrata_Krimu-3a502.pdf

20. Стоимость активов ВМС Украины, захваченных Россией в Крыму, достигает 1,5 млрд грн. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://sensor.net.ua/news/327515/stoimost_aktivov_vms_ukrainy_zahvachennyh_rossiyei_v_krymu_dostigaet_15_mlrld_grn_tymchuk

21. Сумма убытков Украины от оккупации Крыма составляет 950 миллиардов гривен [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=247253869&cat_id=244843950

22. Убытки от аннексии Крыма составили \$100 млрд [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://news.liga.net/news/politics/14696511-ubytki_ot_anneksii_kryma_sostavili_100_mlrld_petrenko.htm

23. Україна у фокусі 17—23 березня 2014 року. Фонд "Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dif.org.ua/uploads/pdf/139561-8256_2946.pdf

24. Ущерб от аннексии Крыма превышает 300 млрд грн. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://news.liga.net/news/politics/12249075-ushcherb_ot_anneksii_kryma_prevyshaet_300_mlrld_grn_prokuratura.htm

References:

1. Inside Ukraine. International Center for Policy Studies (2014), available at: <http://icps->

com.ua/assets/uploads/files/Inside%20Ukraine%20No.4_ukr_634.pdf (Accessed 01 March 2017).

2. Ukraine. World bank (2016), available at: <http://api.worldbank.org/v2/en/country/UKR?downloadformat=excel> (Accessed 01 May 2017).

3. Annexation of Crimea: Ukraine suffered the greatest losses in the energy sector (2014), available at: <http://www.dw.com/> (Accessed 01 March 2017).

4. Anisimov, V. (2015). The banking system is under occupation of the Crimea in Russia. *Financial space* (4), 19—26.

5. Revival of Donbass: assessment of socio-economic losses and priority directions of the state policy (2015), available at: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/Summary_Donbas_ukr.pdf (Accessed 01 March 2017).

6. Harkavy, S (2014), The escalation of the conflict in eastern Ukraine, the socio-economic consequences. *Financial space* (4), 40—46.

7. Grebenik, E. (2015), Non-combat losses: what is the cost of АТО Гребеник Е. Небоевые потери: во что обходится АТО, available at: <http://forbes.net.ua/magazine/forbes/1387462-neboevye-poteri-vo-chto-obhoditsya-ato> (Accessed 01 March 2017).

8. The economy of the occupied Donbas (2015), available at: <http://newukraineinstitute.org/media/news/531/file/Donbas15.05.2015.pdf> (Accessed 01 March 2017).

9. Karpinski, B. Grigorenko, V. & Karpinski, A. (2014). Financial and resource loss of Ukraine on the actions of a aneksora (Part II). *Scientific Journal NLTU Ukraine* (6), 155—168.

10. Kornienko, K. (2015), Prospects port industry of Ukraine in conditions of annexation of Crimea. *Global and national economic problems* (8), 181—183.

11. Korniyshuk, A. (2016), The procedure for calculating the loss of social and economic potential of Ukraine caused by the occupation and annexation of Donbass and Crimea. *Economics and Law. Series: Economy* (2), 118—123.

12. The occupation of Crimea Russia caused \$ 179 billion of losses (2016), available at: http://ipress.ua/news/zagarbannya_krymu_zavdalo_rosiyskiy_federatsii_179_milyardiv_zbytkiv_58883.html (Accessed 01 March 2017).

13. Recovery and peacebuilding assessment analysis of crisis impacts and needs in Eastern Ukraine (2015), Volume I: synthesis report, available at: http://www.un.org.ua/images/RPA_V1_Ukr.pdf (Accessed 01 March 2017).

14. Recovery and peacebuilding assessment analysis of crisis impacts and needs in Eastern

Ukraine (2015), Volume II: Full component reports, available at: http://www.un.org.ua/images/documents/3766/RPA_V2_Ukr_.pdf (Accessed 01 March 2017).

15. Libanova, E. (2015), The policy of integration of Ukrainian society in the context of the challenges and threats of events in Donbass (national report), available at: http://www.idss.org.ua/monografii/2016_dopov_Donbas.pdf (Accessed 01 March 2017).

16. Regions of Ukraine. Statistical Yearbook (2014), available at: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/12/zb_regUk1_w.zip (Accessed 01 March 2017)

17. Snihova, O. Zahorelska, T. (2015), Financial risks and threats in situations of armed conflict in eastern Ukraine. *Global and national economic problems* (5), 246—250.

18. Sobkevych, A. (2015), Estimated loss mechanisms and rebuilding the real economy of Eastern Ukraine, available at: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/realniy_sector.pdf (Accessed 01 March 2017).

19. Socio-economic development annexed Crimea and Sevastopol and evaluation of economic losses of Ukraine annexation, available at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Vtrata_Krimu-3a502.pdf pdf (Accessed 01 March 2017).

20. The value of assets of the Ukrainian Navy, captured by Russia in the Crimea, reaches 1.5 billion UAH (2015), available at: http://censor.net.ua/news/327515/stoimost_aktivov_vms_ukrainy_zahvachennyh_rossieyi_v_krymu_dostigaet_15_mlrld_grn_tymchuk (Accessed 01 March 2017).

21. The amount of losses of Ukraine from the occupation of Crimea is 950 billion hryvnia (2014), available at: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=247253869&cat_id=-244843950 (Accessed 01 March 2017).

22. Losses from the annexation of the Crimea amounted to \$ 100 billion (2017), available at: http://news.liga.net/news/politics/14696511-ubytki_ot_anneksii_kryma_sostavili_100_mlrld_petrorenko.htm (Accessed 01 March 2017).

23. Focus on Ukraine (2014), available at: http://dif.org.ua/uploads/pdf/1395618256_2946.pdf (Accessed 01 March 2017).

24. The damage from the annexation of the Crimea exceeds UAH 300 billion (2016), available at: http://news.liga.net/news/politics/12249075-ushcherb_ot_anneksii_kryma_prevyshaet_300_mlrld_grn_prokuratura.htm (Accessed 01 March 2017).

Стаття надійшла до редакції 30.05.2017 р.